

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

Торайғыров университетінің ХАБАРШЫСЫ

Экономикалық сериясы
1997 жылдан бастап шығады

ВЕСТНИК

Торайғыров университета

Экономическая серия
Издается с 1997 года

ISSN 2710-3552

№ 3 (2024)

Павлодар

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета

Экономическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания
№ KZ93VPY00029686

выдано
Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан

Тематическая направленность
публикация материалов в области экономики, управления,
финансов, бухгалтерского учета и аудита

Подписной индекс – 76133

<https://doi.org/10.48081/NCQE5133>

Бас редакторы – главный редактор
Давиденко Л. М.
доктор PhD

Заместитель главного редактора
Ответственный секретарь

Гребнев Л. С., *д.э.н., профессор*
Шеримова Н. М., *магистр*

Редакция алкасы – Редакционная коллегия

Шмарловская Г. А.,	<i>д.э.н., профессор (Беларусь);</i>
Кунязов Е. К.,	<i>доктор PhD, доцент;</i>
Алмаз Толымбек,	<i>доктор PhD, профессор (США);</i>
Мукина Г. С.,	<i>доктор PhD, ассоц. профессор, доцент;</i>
Алтайбаева Ж. К.,	<i>к.э.н.</i>
Мусина А. Ж.,	<i>к.э.н., ассоц. профессор, доцент;</i>
Титков А. А.,	<i>к.э.н., доцент;</i>
Омарова А. Р.	<i>технический редактор.</i>

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели
Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов
При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

© Торайгыров университет

<https://doi.org/10.48081/VALE7677>***А. Ж. Куниязова¹, А. Т. Султанов², Е. А. Асылбеков³**^{1,2,3}Торайгыров университеті, Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.¹ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7021-7692>²ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9334-1810>³ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4104-0328>

МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ СПОРТ САЛАСЫНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК САЯСАТТЫ ЖЕТІЛДІРУДІҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ

Дене шынықтыру және спорт саласындағы инновациялық даму дене шынықтыру және спорт саласы субъектілерінің қызметінде басым бағыт болуға тиіс. Бұл бағыт жоғары деңгейдегі спорттағы жетістіктерге әсер етіп қана қоймай, ең алдымен спорт объектілерінің, дене шынықтыру және спорт саласының халыққа спорттық-дене шынықтыру қызметтерін көрсету жөніндегі барлық инфрақұрылымының тиімділігін арттыруға мүмкіндік беретін барлық прогрессивті технологияларды қамтуы тиіс.

Біз, мысалы, қарапайым спорт алаңдары мен нысандарға қол жеткізу туралы ғана емес, сонымен қатар олардың аумағында ел азаматтарының барлық қалауын қанағаттандыра алатын алаңдары мен тренажерлары, диагностикалық орталықтары мен зертханалары бар заманауи инфрақұрылым құру туралы айтып отырмыз. Біздің елімізде дене шынықтыру мен спортты (ДШЖС) дамыту ерекше маңызға ие. Бұл маңыздылық олардың қазақстандықтардың өмір сүру сапасын анықтайтындығымен және қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуының жаңа әлеуметтік ресурсы ретінде қызмет ететіндігімен анықталады. Бұл үшін ДШЖС саласын дамыту бойынша өлшенген және тиімді мемлекеттік саясат қажет. Осы саясатты іске асырудың қолданыстағы тетігі, осы саланы дамытудың негізгі міндеттерін шешсе де, түзетуді қажет етеді, әсіресе халық арасында дене шынықтыру мен спорттың жаппай және тұрақты сабақтарын жандандыру бойынша ұсыныстар берілді.

Бұл мақалада мәдениет және спорт саласындағы мемлекеттік саясатты жетілдіру бойынша зерттеу ұсынылған, Қазақстандық индустрияны дамыту үшін мемлекеттік инвестицияларды ұлғайтуға басты назар аударылуы тиіс ұйымдастырушылық тетік ұсынылуы мүмкін бағыттары келтірілген.

Кілтті сөздер: мемлекеттік саясат, экономикалық әсер, спорт индустриясы, нарық элементтері, әлеуметтік-экономикалық ресурс, дене белсенділігі, қоғамдық өмір.

Кіріспе

Мемлекеттік қызмет жүйесінде мәдени саясат бұл қоғамның негізгі құндылық бағдарлары қалыптасатын табысты мемлекеттің негізгі идеологиялық платформасы.

Мәдениет саласындағы жетістіктер тек ведомстволардың, мәдениет мекемелерінің жұмысымен, статистиканың сандық көрсеткіштерімен өлшенбейді. Қазіргі мәдениет нарықтық экономикаға интеграцияланған және елдің экономикалық өсуіне, әлеуметтік-экономикалық дамуына оң әсер етеді.

Осы жағдайларда мәдениет саласы экономиканың маңызды факторына, бизнес – бастамалар үшін тартымды инвестициялық салаға айналады, бұл өнердің жекелеген түрлерін және мәдениетті ұйымдастыруды экономикалық тиімді (үнемді) деңгейге шығаруға мүмкіндік береді: киноиндустрия, анимация, цирк өнері, концерттік және театрлық қызмет, спорт.

Қазақстан Республикасында мәдениет саласы қарқынды дамып келеді, бірақ мемлекеттік-саяси деңгейде шешуді талап ететін мәселелердің кең ауқымы орын алуда.

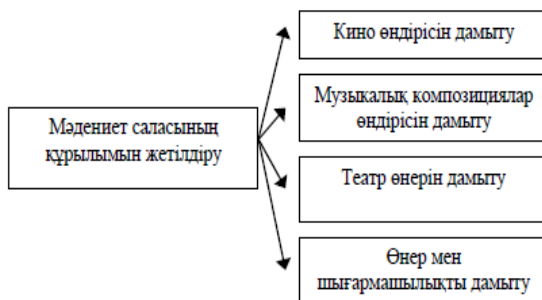
Материалдар мен әдістер

Зерттеуді орындау кезінде зерттеудің жалпы ғылыми және экономикалық әдістері қолданылды: логикалық және кешенді тәсілдер, талдау және салыстыру. Бұл әдістерді қолдану негізгі ережелерді ашуға және жүйелі түрде ұсынуға және ұсынылған зерттеудің мақсатына жетуге мүмкіндік берді.

Нәтижелер және талқылау

Қазақстан Республикасындағы мәдениет саласы барлық басым бағыттар бойынша кешенді түрде дамуға тиіс. Жақын арада 1-суретке сәйкес мәдениет саласын дамытудың маңызды бағыттары [1]:

- кино өндірісін дамыту;
- музыкалық композициялар өндірісін дамыту;
- театр өнерін дамыту;
- өнер мен шығармашылықты дамыту.

Сурет 1 – Басым салаларды дамыту қағидаттарында
Мәдениет саласының құрылымын жетілдіру бағыттары

Қазақстан Республикасында киноиндустрияны дамытудың негізгі проблемалары [2]:

- киноиндустрияны мемлекеттік қолдаудың жеткіліксіздігі;
- қазақстандық фильмдер прокатқа шықпайды;
- фильмдерді жақын және алыс шетелге экспорттау үшін барлық кино талаптарын орындамау.

Мәдениет саласын дамытудың ең өзекті бағыттарының бірі – кино өндірісі. Қазақстан Республикасындағы кино өндірісінің негізгі үрдістері 1 кестеде көрсетілген.

Кесте 1 – Қазақстан Республикасындағы кино өндірісінің негізгі үрдістері

Көрсеткіштердің атауы	Сипаттамасы, мағынасы
Мемлекеттік ұлттық киностудияның жұмыс істеуі	«Қазақфильм» АҚ
Жылына кинофильмдер шығару (шығару)	20
Ірі кинотеатрлар саны	60
Кинозалдар саны	250
Жеке кинопрокат компанияларының саны	8

Қазақстандық индустрияны дамыту үшін мемлекеттік инвестицияларды ұлғайтуға, жарнаманы жақсартуға және фильмдердің прокатқа түсуіне басты назар аударылуы тиіс ұйымдастырушылық тетік ұсынылуы мүмкін, 2-сурет. Сондай ақ қазақстандық киноның әлеуетті экспортына назар аудару керек [3].

Сурет 2 – Қазақстандық киноиндустрияны дамытудың ұйымдастырушылық тетігі

Мәдениет саласының барлық салаларын қарқынды дамыту үшін Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігінің ұйымдық құрылымы жетілдірілуге тиіс, 3-сурет. Мәдениет саласын қосымша үйлестіру үшін жаңа комитет – киноиндустрия мен музыка индустриясын дамыту комитеті құрылуы мүмкін. Комитеттің негізгі функциялары [4]:

- қазақстандық киноиндустрияны дамыту стратегияларын әзірлеу;
- музыка индустриясын дамыту стратегияларын әзірлеу;
- инвестицияларды тарту бойынша техникалық-экономикалық негіздемелерді орындау;
- киноиндустрия мен музыка индустриясын дамыту инфрақұрылымын жобалау.

Сурет 3 – Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігінің ұйымдық құрылымын жетілдіру

Қазақстан Республикасындағы мәдениет саласы қарқынды және көпполарлы түрде дамуға тиіс. Қазақстан Республикасында мәдениет саласын дамытудың маңызды атрибуттарының бірі ел спорт жүйесі болуға тиіс.

Қазақстан Республикасында спорт елдің әлеуметтік-экономикалық дамуы үшін маңызды рөл атқарады. Әлеуметтік тұрғыдан алғанда, спортты, спорт саласын дамытудың басты мақсаты-халықтың, жеке адамның да, жалпы қоғамның да денсаулық әлеуетін қалыптастыру. Сонымен қатар, классикалық көтерілістегі спорт мәдениеттің «таза» атрибуты ретінде қарастырылады [5].

Мәдениет саласын басқару жүйесінде мынадай проблемалар туындайды: мәдениеттің барлық салаларын үйлестіретін бірыңғай Министрліктің болмауы; мемлекеттік жобаларды, мәдениетті дамыту жөніндегі бағдарламаларды іске асырудан әлеуметтік-экономикалық тиімділіктің төмен деңгейі; мәдениет және спорт саласын дамытуға инвестицияларды игерудің төмен тиімділігі; қоғамдық институттардың, кәсіпкерлік сектордың мәдениет саласын басқаруға тартылудың төмен деңгейі [6].

Қазақстан Республикасындағы мәдениет саласы қарқынды және көпполарлы түрде дамуға тиіс. Қазақстан Республикасында мәдениет саласын дамытудың маңызды атрибуттарының бірі ел спорт жүйесі болуға тиіс.

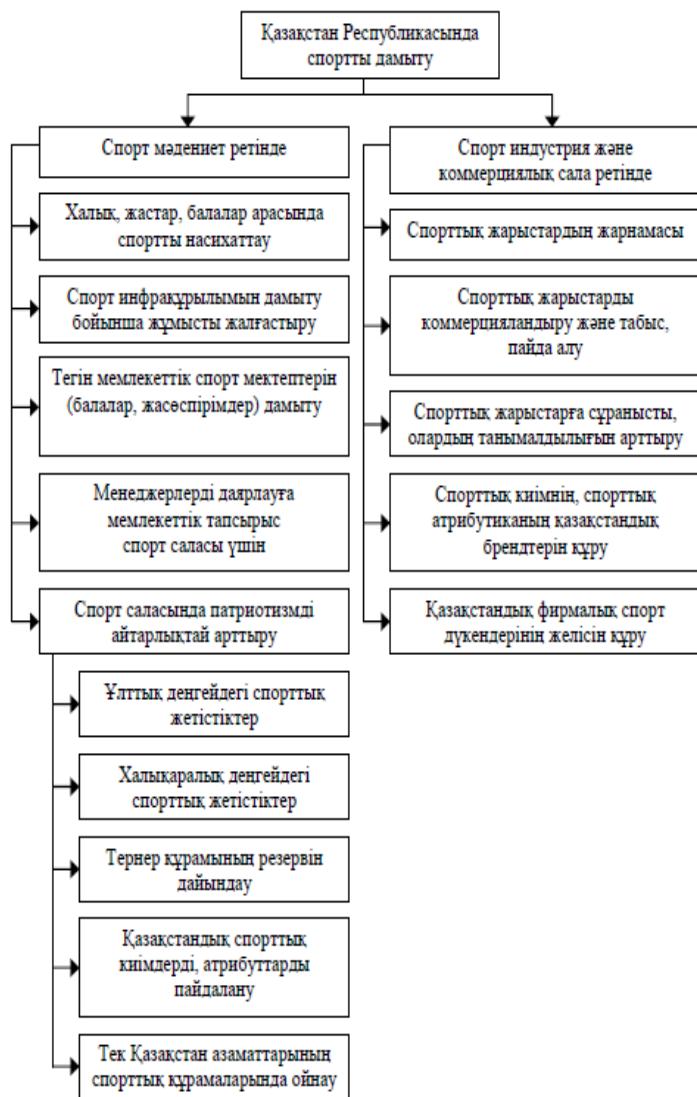
Мәдениет саласының барлық салаларын қарқынды дамыту үшін Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігінің ұйымдық құрылымы жетілдірілуге тиіс. Мәдениет саласын қосымша үйлестіру үшін жаңа комитет - киноиндустрия және музыка индустриясын дамыту комитеті құрылуы мүмкін.

Спорт мәдениет ретінде 4-суретке сәйкес келесі бағыттар бойынша дамуы керек [7]:

- халық, жастар, балалар арасында спортты насихаттау;
- спорт инфрақұрылымын дамыту жөніндегі жұмысты жалғастыру (ел халқының спорт инфрақұрылымымен қамтылуы – кемінде 95 %) құрауы тиіс;
- тегін мемлекеттік спорт мектептерін (балалар, жасөспірімдер) дамыту;
- спорт саласы үшін менеджерлерді даярлауға мемлекеттік тапсырыс;
- спорт саласында патриотизмді айтарлықтай арттыру.

Спорттағы патриотизм мыналарды қамтиды [8]:

- қазақстандық спортшылардың ұлттық деңгейдегі спорттық жетістіктері;
- қазақстандық спортшылардың халықаралық деңгейдегі спорттық жетістіктері;
- Тернер құрамының резервін дайындау;
- қазақстандық спорттық киімдерді, атрибуттарды пайдалану;
- тек Қазақстан азаматтарының спорттық құрамаларында ойнау.

Сурет 4 – Қазақстан Республикасында спортты дамытудың басымдықтары

Спорт индустриясы үшін менеджерлерді даярлау келесі білімге, дағдылар мен құзыреттерге бағытталуы керек [9]:

- спорттың тарихы мен мәдениеті;
- спорт құқығы;
- спорт статистикасы;
- спорт экономикасы;
- спорт индустриясындағы сыртқы экономикалық қызмет;
- спорттық маркетинг;
- спорт индустриясындағы инвестициялық қызмет;
- спорт ұйымдарының менеджменті;
- спорттық жарыстарды басқару;
- кәсіби спортшының менеджменті;
- басқа бағыттар.

Спорттың мәдени атрибуттарымен қатар, нарықтық экономика жағдайындағы спорт жүйесі коммерциялық индустрия ретінде қарастырылуы керек [10]:

- спорттық жарыстардың жарнамасы;
- спорттық жарыстарды коммерцияландыру және табыс, пайда алу;
- спорттық жарыстарға сұранысты, олардың танымалдылығын арттыру;
- спорттық киімнің, спорттық атрибутиканың қазақстандық брендтерін құру;
- қазақстандық фирмалық спорт дүкендерінің желісін құру.

Қорытындылар

Қазақстан Республикасында мәдениет саласы біркелкі дамымайды, атап айтқанда: кино түсіру; музыкалық композициялар шығару; театр өнерін, шығармашылықты дамыту сияқты маңызды салалар дамымайды.

Мәдениет және спорт саласында патриотизммен байланысты проблемалар бар, мысалы: шетелдік спортшыларды, жаттықтырушыларды спорт клубтарына шақыру; шетелдік фильмдерді, музыкалық композицияларды дөріптеу; шетелдік киім, тамақтану мәдениетін дөріптеу.

Пайдаланылған деректер тізімі

- 1 Отрасли экономики. [Электронный ресурс]. – https://ru.wikipedia.org/wiki/Отрасль_экономики
- 2 Культура. [Электронный ресурс]. – <https://ru.wikipedia.org/wiki/Культура>
- 3 **Беляев, И. А.** Концепция культуры // Интеллект. Инновации. Инвестиции. – 2016. – № 10. – С. 14-17.

4 **Ажыбекова, К. А., Тогусаков, О. А., Брусиловский, Д. А.** Коррелятивная взаимосвязь культуры и цивилизации (методологические аспекты) // Общество: философия, история, культура. – Вып. 3. – С. 9–16.

5 **Леднев В. А.** Индустрия спорта: обучение предпринимательству и менеджменту. Современная конкуренция / – 2017. Том 11. – № 4(64).

6 Государственная политика. [Электронный ресурс] – https://ru.wikipedia.org/wiki/Государственная_политика

7 **Ветков, Н. Е.** Физическая культура и спорт как социальные феномены общества // Наука – 2020. – 2016. – № 2 (8). – С. 30–43

8 **Зиядуллаев К. Ш., Абдиев Н. А., Курбанбаев И. Р.** Обеспечение адекватности финансового механизма в управлении физической культуры и спортом // Актуальные проблемы гуманитарных и социально-экономических наук. – 2017. – Т. 11. – № 5. – С. 82.

9 **Валиев Р. Н.** Эффективность государственно-правового регулирования в сфере физической культуры и спорта в современном Казахстане // Физическая культура. Спорт. Туризм. Двигательная рекреация. – 2017. – Т. 2. – № 4. – С. 105–112.

10 **Джуха, В. М., Погосян, Р. Р., Казаренко, К. О.** Этапы разработки проекта по использованию государственно-частного партнерства при строительстве объектов спортивно-оздоровительной инфраструктуры // Учет и статистика. – 2012. – № 4 (28). – С. 47–53.

References

1 O'trasli ekonomiki. [Branches of the economy]. [Electronic resource]. – https://ru.wikipedia.org/wiki/O'trasli_ekonomiki

2 Kultura. [Culture] [Electronic resource]. – <https://ru.wikipedia.org/wiki/Kultura>

3 **Belyaev, I. A.** Konceptsiya kulturi // Intelлект. Innovacii. Investicii. [Belyaev, I. A. The concept of culture // Intellect. Innovation. Investments] – 2016. – № 10. 14–17 p.

4 **Ajibekova, K. A., Togusakov, O. A., Brusilovskii, D. A.** Korrelyativnaya vzaimosvyaz kulturi i civilizacii _metodologicheskie aspekti, // Obschestvo filosofiya istoriya kultura. Vipusk. 3. [Azhybekova K. A., Togusakov O. A., Brusilovsky D. A. Correlative relationship of culture and civilization (methodological aspects) // Society: philosophy, history, culture]. – 9–16 p.

5 **Lednev, V. A.** Industriya sporta_ obuchenie predprinimatelstvu i menedjmentu. Sovremennaya konkurenciya [Lednev V. A. Sports industry:

training in entrepreneurship and management. Modern competition] / 2017. Vol. 11. – № 4 (64).

6 Gosudarstvennaya politika. [Public policy]. [Electronic resource]: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Gosudarstvennaya politika](https://ru.wikipedia.org/wiki/Gosudarstvennaya_politika)

7 **Vetkov, N. E.** Fizicheskaya kultura i sport kak socialnie fenomeni obschestva // Nauka [Vetkov N. E. Physical culture and sport as social phenomena of society // Science] – 2020. – 2016. – № 2 (8). – 30-43 p.

8 **Ziyadullaev, K. Sh., Abdiev, N. A., Kurbanbaev. I. R.** Obespechenie adekvatnosti finansovogo mehanizma v upravlenii fizicheskoi kulturi i sportom // Aktualnie problemi gumanitarnih i socialno-ekonomicheskikh nauk. [Ziyadullaev K. Sh., Abdiev N. A., Kurbanbaev I. R. Ensuring the adequacy of the financial mechanism in the management of physical culture and sports // Actual problems of the humanities and socio-economic sciences]. – 2017. – Т. 11. – № 5. – 82 P.

9 **Valiev, R. N.** Effektivnost gosudarstvenno-pravovogo regulirovaniya v sfere fizicheskoi kulturi i sporta v sovremennom Kazahstane // Fizicheskaya kultura. Sport. Turizm. Dvigatel'naya rekreaciya. [Valiev R.N. Efficiency of state-legal regulation in the field of physical culture and sports in modern Kazakhstan // Physical Culture. Sport. Tourism. motor recreation] – 2017. – Т. 2. № 4. P. 105–112.

10 **Djuha, V. M. Pogosyan, R. R. Kazarenko, K. O.** Etapi razrabotki proekta po ispolzovaniyu gosudarstvenno-chastnogo partnerstva pri stroitelstve obektov sportivno-ozdorovi telnoi infrastrukturi // Uchet i statistika. [Dzhukha V. M., Pogosyan R. R., Kazarenko K. O. Stages of project development on the use of public-private partnership in the construction of sports and recreational infrastructure // Accounting and statistics]. – 2012. – № 4 (28). – 47-53 p.

07.06.24 ж. баспаға түсті.

07.07.24 ж. түзетулерімен түсті.

07.08.24 ж. басып шығаруға қабылданды.

*А. Ж. Куниязова¹, А. Т. Султанов², Е. А. Асылбеков³

^{1,2,3}Торайғыров университет, Республика Казахстан, г. Павлодар

Поступило в редакцию 07.06.24

Поступило с исправлениями 07.07.24

Принято в печать 07.08.24

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТИ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА

Инновационное развитие в области физической культуры и спорта должно стать приоритетным направлением в деятельности субъектов сферы физической культуры и спорта. Данное направление должно не только влиять на достижения в спорте высокого уровня, но и включать в себя, прежде всего, все прогрессивные технологии, позволяющие повысить эффективность объектов спорта, всей инфраструктуры физкультурно-оздоровительной сферы физической культуры и спорта по оказанию спортивно-физкультурных услуг населению.

Речь идет, например, не только о доступе к обычным спортивным площадкам и объектам, но и о создании на их территории современной инфраструктуры с площадками и тренажерами, диагностическими центрами и лабораториями, способными удовлетворить все желания граждан страны. Особое значение в нашей стране имеет развитие физической культуры и спорта (ФКиС). Эта значимость определяется тем, что они определяют качество жизни казахстанцев и служат новым социальным ресурсом социально-экономического развития общества. Для этого необходима взвешенная и эффективная государственная политика по развитию сферы ФКиС. Действующий механизм реализации данной политики, хотя и решает основные задачи развития данной сферы, нуждается в корректировке, особенно даны рекомендации по активизации массовых и регулярных занятий физической культурой и спортом среди населения.

В данной статье представлены исследования по совершенствованию государственной политики в области культуры и спорта, приведены направления, по которым может быть предложен организационный механизм, на котором должен быть сделан основной упор на увеличение государственных инвестиций для развития казахстанской индустрии.

Ключевые слова: государственная политика, экономическое воздействие, спортивная индустрия, элементы рынка, социально-экономический ресурс, физическая активность, общественная жизнь.

*A. Zh. Kunyazova¹, A. Sultanov², E. Asylbekov³

^{1,2,3}Toraighyrov University, Republic of Kazakhstan, Pavlodar

Received 07.06.24

Received in revised form 07.07.24

Accepted for publication 07.08.24

THE MAIN DIRECTIONS OF IMPROVING THE STATE POLICY IN THE FIELD OF CULTURE AND SPORTS

Innovative development in the field of physical culture and sports should become a priority in the activities of subjects of the sphere of physical culture and sports. This direction should not only influence achievements in high-level sports, but also include, first of all, all progressive technologies that make it possible to increase the efficiency of sports facilities, the entire infrastructure of the physical culture and recreation sphere of physical culture and sports to provide sports and physical education services to the population.

We are talking, for example, not only about access to ordinary sports grounds and facilities, but also about creating modern infrastructure on their territory with playgrounds and simulators, diagnostic centers and laboratories that can satisfy all the desires of the country's citizens. Of particular importance in our country is the development of physical culture and sports (PKiS). This significance is determined by the fact that they determine the quality of life of Kazakhstanis and serve as a new social resource for the socio-economic development of society. This requires a balanced and effective state policy for the development of the field of physical culture and sports. The current mechanism for the implementation of this policy, although it solves the main tasks of the development of this sphere, needs to be adjusted, especially recommendations are given to enhance mass and regular physical education and sports among the population.

This article presents research on the improvement of state policy in the field of culture and sports, shows the directions in which an organizational mechanism can be proposed, on which the main emphasis should be placed on increasing public investment for the development of the Kazakh industry

Keywords: public policy, economic impact, sports industry, market elements, socio-economic resource, physical activity, public life.

Теруге 02.09.2024 ж. жіберілді. Басуға 30.09.2024 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

5,04 Мб RAM

Шартты баспа табағы 17,4

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген: А. К. Мыржикова

Корректоры: А. Р. Омарова, М. М. Нугманова

Тапсырыс № 4278

Сдано в набор 02.09.2024 г. Подписано в печать 30.09.2024 г.

Электронное издание

5,04 Мб RAM

Усл.п.л. 17,4. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка: А. К. Мыржикова

Корректорлар: А. Р. Омарова, М. М. Нугманова

Заказ № 4278

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.vestnik.tou.edu.kz

www.vestnik-economic.tou.edu.kz